

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

ISSN: 2148-2292

12 (3) 2025

Academic Journal of History and Idea

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 07.05.2025

Kabul tarihi | Accepted: 23.05.2025

Yayın tarihi | Published: 25.06.2025

Mehtap Ayan

<https://orcid.org/0009-0000-2331-4502>

PhD Student, Ankara University Institute of Turkish Revolution History, Türkiye, mehtapa-yan@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Ayan, M. (2025). Gurabahane-i Laklakan: Dünyanın İlk Hayvan Hastanesi Olduğu Görüşüne Karşı Tarihsel Bir İnceleme. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (3), 586-599.

Gurabahane-i Laklakan: Dünyanın İlk Hayvan Hastanesi Olduğu Görüşüne Karşı Tarihsel Bir İnceleme

Öz

Bu çalışma, Osmanlı düşün dünyasında hayvanlara yönelik merhamet anlayışını Ahmet Haşim'in "Gurabahane-i Laklakan" başlıklı makalesi çerçevesinde ele almaktadır. Bursa'da kurulan ve halk arasında "leylek hastanesi" olarak bilinen yapı, yalnızca hayvanların tedavi edildiği bir yer olarak değil, aynı zamanda Osmanlı toplumunun hayvanlara bakışını yansıtan simgesel bir kurumsallaşma örneği olarak değerlendirilmiştir. Makalede Gurabahane-i Laklakan'ın tarihselliği, bu yapının "dünyanın ilk hayvan hastanesi" olup olmadığı yönündeki tartışmalar ve söz konusu yapıya destek veren Bursa Haffaflar (Ayakkabıcılar) Çarşısı esnafı gibi yerel unsurlar incelenmiştir. Birincil kaynak olarak Ahmet Haşim'in metni ile dönemin arşiv belgelerinin kullanıldığı araştırmada, bu yapının tarihsel gerçekliği ve kurumsal niteliğine dair sorulara yanıt aranarak, "Gurabahane-i Laklakan" adlı yapının fiziksel ve simgesel anlamları değerlendirilerek, bu kurumun kamuoyundaki yansımaları ve günümüzdeki algısı tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Gurabahane-i Laklakan, Hayvan Hakları, Hayvan Hastanesi, Osmanlı

Gurabahane-i Laklakan: A Historical Investigation Against the Opinion that it was the World's First Animal Hospital

Abstract

This study examines the understanding of compassion towards animals in the Ottoman intellectual world within the framework of Ahmet Haşim's article titled "Gurabahane-i Laklakan". The building established in Bursa and popularly known as the "stork hospital" is evaluated not only as a place where

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

animals were treated, but also as a symbolic example of institutionalisation that reflects the Ottoman society's view of animals. The article analyses the historical background of Gurabahane-i Lakla-kan, the debates on whether this building was the 'world's first animal hospital', and local factors such as the Bursa Haffaflar (Shoemakers) Bazaar tradesmen who supported the building. Using Ahmet Haşim's text and the archival documents of the period as primary sources, the research will seek answers to questions about the historical reality and institutional nature of this building, evaluate the physical and symbolic meanings of the building named "Gurabahane-i Laklakan", and discuss the public reflections of this institution and its perception today.

Keywords: Gurabahane-i Laklakan, Animal Rights, Animal Hospital, Ottoman

Giriş

Osmanlı toplumundaki hayvanlara yönelik yaklaşım, İslam inancının ve kültürel merhamet geleneğinin etkisiyle şekillenmiştir. İslam ahlakının temel prensiplerinden biri olan mahlûkata şefkat göstermek, Osmanlı'da hem bireysel hem de kamusal alanda önemli bir kılavuz olmuştur. Bu anlayış, Osmanlı şehir yaşamında hayvanlara yönelik çeşitli uygulamalara yansımıştır. Toplum, hayvanları Allah'ın emaneti olarak kabul etmiş ve onların korunmasını dini bir sorumluluk olarak görmüştür. Bu anlayış, günlük yaşamda açıkça gözlemlenmiş; mahalle sakinleri kapı önlerine su ve yiyecek bırakarak sokak hayvanlarını beslemiş, cami avlularında ise kuşları doyurmak adeta bir gelenek halini almıştır. Ayrıca, cami avlularında kuşlara yem satışı geleneği, bu tarihsel mirasın bir devamı olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Osmanlı'daki hayvanlara karşı duyarlılık, Tanzimat dönemiyle birlikte hızlanan modernleşme çabalarına kadar sürekliliğini korumuş ve toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu duyarlılık yalnızca gündelik yaşam pratikleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kurumsal yapılar aracılığıyla da sistematik bir biçimde sürdürülmüştür. Osmanlı Devleti'nde hayır amacıyla kurulan vakıfların şartnamelerinde, sokak hayvanlarının beslenmesi ve bakımı özel olarak hükme bağlanmış, böylece hayvan haklarına yönelik duyarlılık kurumsal bir yapı kazanmıştır. Vakıfların bu tür işlevleri, Osmanlı'daki hayvan hakları savunusuna yönelik düşünsel ve kurumsal altyapının oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Toplumun derinliklerine işlemiş olan vakıf anlayışı, hem insanlara hem de hayvanlara yönelik hizmetlerin sunulmasında etkili bir araç haline gelmiştir. Vakfiyelerde hayvanların beslenmesi, bakımı, barınması ve korunması gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması öngörülmüş, böylece Osmanlı'daki hayvan refahı anlayışı kurumsal temellere dayandırılmıştır. Vakıflar, insanlara yönelik hizmetlerin yanı sıra, hayvanların korunmasına yönelik işlevlere de sahip olmuştur. Sosyal, ekonomik ve dinî işlevleri olan vakıflar, hastanelerden eğitim kurumlarına, yolcuların iâşe ve konaklama ihtiyaçlarından kuşlara yuva yapılmasına kadar geniş bir yelpazede toplumsal hizmetler sunmuştur. Bu şekilde,

Osmanlı toplumunda hem insan hem de hayvan yaşamının ihtiyaçlarının karşılanmasında vakıflar merkezi bir rol üstlenmiştir. Osmanlı'daki bu tarihsel miras, Cumhuriyet dönemiyle birlikte kurulan hayvan hakları derneklerinin düşünsel temelini hazırlamış ve çağdaş hayvan hakları savunusunun temellerini atmıştır.

Bu anlayışın somut örneklerinden biri, Orhan Gazi tarafından 1360 yılında Bursa'da kurulan vakıftır. Bu vakıf aracılığıyla başvuran kişilerin misafir edilmesi, hayvanlarının yem ihtiyaçlarının karşılanması ve hamam hizmetlerinden yararlanmalarına olanak tanınması, vakfın hem insanlara hem de hayvanlara yönelik çok yönlü bir sosyal hizmet sunduğunu göstermektedir. Vakfiyenin bir sureti, H. 15 Rebiü'l-evvel 1333 (M. 1915) tarihinde evkaf defterine kaydedilmiş; aslı ise muhafaza edilmek üzere Evkâf-ı İslâmiye Müzesi'ne gönderilmiş ve 1 Şubat 1335 (M. 1917) tarihinde 3211 numarası ile müze defterine işlenmiştir (Karazeybek, 2020). Benzer bir yaklaşım, II. Bayezid'in annesi Gülbahar Hatun'un Tokat'ta kurduğu Medrese Vakfı'nda da görülmektedir. Bu vakıf aracılığıyla misafirler kabul edilmiş; gelen kişilerin hayvanlarının yem ihtiyaçlarını karşılamak üzere özel düzenlemeler yapılmıştır (<https://www.vgm.gov.tr>). Sultan II. Bayezid döneminde (1481-1512) kurulan Bayezid Camisi Vakfı'nın şartları arasında, cami çevresinde yaşayan kuşlar için pirinç ve darı, sokak köpekleri için ise ekmek temin edilmesi öngörülmüştür. Ayrıca, yaralanan hayvanların kırık ve çıkıkları için ise tedavi edilebilmesi amacıyla özel bir görevlinin istihdam edilmesi de vakıf şartları arasında yer almıştır (Metin, 2022). Kanun-i Sultan Süleyman Dönemi'nde (1520-1566) ise sahipsiz hayvanların korunmasına yönelik uygulamalara dair önemli bir örnek ise Üsküdar'da bulunan sahipsiz bir atın bakımının sağlanması amacıyla iki bakıcı görevlendirilmesi ve bu kişilere, hayvanın bakım ve beslenmesi için günlük bir buçuk akçe nafaka tahsis edilmesidir (Kedisicilleri, 2024). 1538 yılında Adana'da kurulan Adana Beylerbeyi Ramazanoğlu Piri Paşa bin Halil Bey Vakfı, Osmanlı'da hayvanlara yönelik hayır işlerinin bir diğer örneğidir. Bu vakıf, binek ve besi hayvanlarına otlayabilecekleri meralar açarak, hayvanların ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiştir (Arşiv rehberi, 2023). Bu tür uygulamaların toplum nezdindeki yansımaları ve dışa dönük algısını anlamada ise vakfiye kayıtlarının yanı sıra, Osmanlı topraklarını ziyaret eden Batılı seyyahların gözlem ve anlatıları da önemli birer başvuru kaynağıdır. Osmanlı topraklarını ziyaret eden birçok Batılı seyyah, seyahatnamelerinde yalnızca dönemin padişahları, uygulanan politikalar ve toplumun kültürel yaşamına ilişkin gözlemlerini aktarmakla kalmamış, aynı zamanda Osmanlı toplumunun hayvanlara bakış açısını da yansıtmıştır. Osmanlı coğrafyası üzerine yazılan ve dönemin toplumsal yapısının diğer toplumlar tarafından nasıl görüldüğünü aktaran bu seyahatnamelerin sayısı sadece 19. yüzyılda 5.000'i geçmiştir (Ortaylı, 2022). Osmanlı toplumunun hayvanlara gösterdiği özen, Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden yabancı seyyahların

da dikkatini çekmiş; birçok seyyah, seyahatnamelerinde sokaklarda kedi ve köpekleri besleyen, kuşları özgür bırakan ve balıklara yiyecek sağlamak amacıyla suya ekmek atan insanlara tanıklık ettiklerini aktarmıştır. Bu gözlemler, farklı kültürel arka planlara sahip gözlemcilerin Osmanlı'daki hayvan sevgisini nasıl algıladıklarını göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Bu bağlamda dikkat çekici örneklerden biri, III. Murad Dönemi'nde (1574-1595) Osmanlı topraklarını ziyaret eden Salomon Schweigger'in anlatımlarıdır. Schweigger, 'Sultanlar Kentine Yolculuk 1578-1581' adlı eserinde, Türklerin sokak hayvanlarına karşı sergilediği merhametli tutumu hayranlıkla dile getirmiştir. Seyyah, halkın sadaka niyetiyle kedilere ve köpeklere kırmış ciğer dağıttığını, bunun sevap kazanmak amacıyla yapıldığını ve ayrıca kafesle satılan kuşların satın alınıp özgür bırakılmasının yaygın bir uygulama olduğunu belirtmiştir (Schweigger, 2004). 1591 yılında Almanya-Avusturya İmparatoru II. Rudolf'un İstanbul'a gönderdiği elçilik heyetinde yer alan Baron Wenceslaw Wratislaw, Osmanlı topraklarına yaptığı ziyaret sırasında edindiği gözlemleri "*16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğundan Çizgiler*" adlı eserinde kaleme almıştır. Wratislaw, İstanbul sokaklarında ve evlerin bahçe duvarlarında çok sayıda kediyi karşılaştığını, bu hayvanların mancacı olarak bilinen satıcılar tarafından işkembe, ciğer ve et parçalarıyla beslendiğini ifade etmiştir. Ayrıca, bu satıcıların peşinden onlarca köpeğin koşarak geldiğini gözlemlediğini belirtmiştir. Wratislaw'a göre, Osmanlı halkı hayvanlara yönelik yardımseverliğini dini bir inançla ilişkilendirmekteydi; kedilere, köpeklere, balıklara ve kuşlara yiyecek vermenin Tanrı'nın rızasını kazanmanın bir yolu olduğuna inanılmaktaydı. Özellikle kafeste satılan kuşların özgür bırakılmasının sevap olarak görüldüğünü ve insanların bu davranışla ilahi hoşnutluğu umduklarını vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, balıkların da unutulmadığını ve suya atılan ekmek parçalarıyla beslendiklerini kaydetmiştir (Wratislaw, 1996). Osmanlı toplumunun hayvanlara yönelik şefkatini ve dini temelli merhamet anlayışını yansıtan önemli tanıklıklardan biri, IV. Mehmet Dönemi'nde (1648-1687) İstanbul'u ziyaret eden Fransız seyyah Jean Thevenot'un 1655-1656 yıllarına ait gözlemleridir. Thevenot, "*1655-1656'da Türkiye*" adlı seyahatnamesinde, Osmanlı halkının Tanrı'nın rızasını kazanmak amacıyla pazarlardan kuş satın alıp özgürlüğüne kavuşturduğunu aktarmaktadır. Bu uygulamanın, bireysel iyiliklerin ilahi nezdinde kabul görmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirildiğini vurgulayan Thevenot, Osmanlı toplumundaki hayvan sevgisinin, inanç temelli bir sorumluluk bilinciyle bütünleştiğini ifade etmiştir (Thevenot, 1978). Jean Thevenot, Osmanlı toplumunun hayvanseverliğini vurgularken, ölen bazı kişilerin öldükten sonra kedi ve köpek beslenmesi için dindar kasap ve fırıncılara sadaka niyetine mal bıraktığını ve o kişilerin de hayvanları beslediğini belirtmiştir. Thevenot, Türklerin hayvanlara karşı gösterdikleri merhameti örneklerle anlatırken,

bu tür davranışların Avrupa’da benzerine rastlanmadığını da belirtmiştir. Ayrıca, yeni yavrulamış bir köpeği yanına alıp ona küçük bir duvar yapması için taşlar arayan pek çok kişi gördüğünü anlatmıştır. Thevenot, Sultan Murat’ı dini inançları zayıf ve insan yaşamına değer veremeyen kötü huylu biri olarak tanımlasa da, Sultan’ın hayvanlara karşı duyduğu merhameti gözlemlemiş ve bunu kaydetmiştir (Thevenot, 1978). Thevenot, bir gün pazara satılmak üzere buğday yüklemiş bir at getiren adamın, atı yük altında bekletip yemek yediğini görmüş ve Sultan Murat’ın buna tepki gösterdiğini aktarmıştır. Sultan, atın üzerindeki yükleri indirip, bu yükleri adama taşıtarak atı otlaması için beslemiş ve atın otları yiyene kadar, adamı yük altında bekletmiştir. Bu olay, Sultan’ın hayvanlara karşı duyduğu şefkatin belirgin bir örneği olarak kayda geçmiştir (Thevenot, 1978). Osmanlı’daki hayvanlara yönelik duyarlılık, büyük ölçüde İslam inancının etkisiyle şekillenmiştir. İslam, hayvanlara karşı merhametli bir yaklaşımı teşvik ederken, Yahudilik ve Hristiyanlıktan farklı olarak, hayvanların doğrudan insan egemenliğine verilmesi gerektiğini savunan bir anlayışı benimsemez. İslam’a göre, hayvanlar insanlara hizmet etmek ve onlara çeşitli faydalar sağlamak amacıyla yaratılmış varlıklar olsa da hayvanları sadece insanın hizmetkârı değil, aynı zamanda korunması ve saygı gösterilmesi gereken canlılar olarak değerlendirir. Kuran-ı Kerim’de yer alan birçok ayette, hayvanların Allah’ın yarattığı değerli varlıklar olduğu vurgulanarak, onlara karşı merhametli ve adil bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği, Aynı zamanda hayvanların yalnızca insan amaçlı kullanılmasını değil, onların da canlı varlıklar olarak kendi değerlerine sahip oldukları ifade edilmektedir.

Örneğin En’am Suresi 38. Ayet’te, *“Yeryüzünde (yürüyen) hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki sizin gibi birer topluluk olmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra onların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır”* (Yazır, 2016) ifadesi ile hayvanların da tıpkı insanlar gibi bir topluluk olduğu vurgulanarak, hayvanların da insanlar gibi “canlı” varlıklar oldukları açıkça dile getirilmiştir. Hac Suresi 18. Ayet’te, *“Göklerdekilerin, yerdekilerin, güneşin, ayın, yıldızların, dağların, ağaçların, bütün hayvanların ve insanların çoğunun Allah’a secde ettiğini görmedin mi?”* (Yazır, 2016) ve Nur Suresi 41. Ayet’te, *“Göklerdekinin ve yerdekilerin, saf halindeki kuşların Allah’ı tesbih ettiğini görmez misin? Onların her biri gerçekten duasını ve teşbihini bilmektedir. Allah, onların yaptıklarının hepsini bilir.”* (Yazır, 2016) ifadeleriyle, tüm yaratılmışların Allah’a ibadet ettiği ve insan gibi kul oldukları vurgulanmakta, bu canlıların saygı gösterilmesi gereken varlıklar oldukları belirtilmektedir.

Araf Suresi 73. Ayet’te, *“Rabbinizden size açık bir mucize geldi. Bu, size mucize olarak gelen Allah’ın devesi! Bırakın onu, yeryüzünde otlasın, sakın ona kötülük yapmayın, yoksa acı veren bir azaba uğrarsınız.”* (Yazır, 2016) Hud Suresi 6. Ayet’te, *“Yeryüzünde rızık Allah’a*

ait olmayan hiçbir hayvan yoktur. O, onun yaşadığı yeri de, emanet olduğu yeri de bilir. Her şey apaçık bir kitaptadır.” (Yazır, 2016) ve Şuara Suresi 155. Ayet’te, “(Onlara şöyle) dedi: *‘İşte bu(mucize olarak size) deve! Su içme hakkı bir gün onun, su içme hakkı belirli bir günde sizin!’*” (Yazır, 2016) ifadeleriyle, hayvanlara kötülük yapılmaması, onlara merhametle yaklaşılması gerektiği hükmedilmiştir. Aynı zamanda, bu ayetler hayvanların da insanlar gibi beslenme hakları olduğunu ve Allah’ın bu hakları gözettiğini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda Osmanlı’da hayvanlara karşı duyulan merhamet, büyük ölçüde İslam inancının etkisiyle şekillenmiş ve toplumda derin bir bilinç oluşturmuştur. İslam’ın öğretilerine dayalı olarak, hayvanlara karşı merhametli bir yaklaşım benimsenmiş, bu anlayış vakıflar aracılığıyla pratikte uygulanmıştır. Vakıflar, hayvanların beslenmesi, bakımı ve korunması gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol üstlenmiş ve hayvan hakları konusundaki duyarlılığı kurumsal bir yapıya dönüştürmüştür. Böylece Osmanlı’da hayvanlara yönelik merhamet, hem dini bir değer olarak hem de kurumsal bir uygulama olarak süreklilik kazanmış ve tarihe iz bırakmıştır.

1.Gurabahane-i Laklakan’ın “Hayvan Hastanesi” Olarak Nitelenmesinin Tarihsel Arka Planı

Osmanlı’da hayvanlara karşı merhamet anlayışının izleri, yalnızca hukukî ve sosyal uygulamalarda değil, aynı zamanda edebi eserlerde de belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Bu bağlamda Ahmet Haşim’in *Gurabahane-i Laklakan* adlı makalesi, Osmanlı kültürünün ve toplumsal değerlerinin anlaşılması açısından önemli bir kaynak olarak öne çıkmaktadır. Haşim, söz konusu eserinde Osmanlı toplumunun hayvanlara yönelik duyarlılığını edebi bir bakış açısıyla ele alırken, Bursa’da Fransız Konsolosluğu’na ait olan ve leyleklerin barınma mekânı haline gelen bir yapıyı "Gurabahane-i Laklakan" olarak adlandırmıştır. Zamanla bu yapı, kamuoyunda "dünyanın ilk hayvan hastanesi" olarak anılmaya başlanmış ve böylece hem tarihsel hem de sembolik bir anlam kazanmıştır.

Ahmet Haşim’in ilk nesir kitabına da adını veren *Gurabahane-i Laklakan* adlı makalesi, 1921-1927 yılları arasında çeşitli mecmua ve gazetelerde yayımlanan 28 farklı yazısıyla birlikte derlenerek, 1928 yılında aynı adla kitaplaştırılmıştır (Polat, 2016). Söz konusu makale, 1921 ve 1928 yıllarında farklı biçimlerde yayımlanmış olup, içerik ve anlatım açısından bazı değişiklikler barındırmaktadır. Örneğin, Haşim’in 1921 tarihli ilk yayımında makale “yedi sekiz sene evvel” ifadesiyle başlarken, 1928’deki kitap versiyonunda bu zaman aralığı “on, on beş sene evvel” şeklinde değiştirilmiştir (Polat, 2016). Bu tür ifadelerdeki değişiklikler, metnin yazıldığı tarihsel bağlama dair önemli ipuçları sunmaktadır. Özellikle 1921 yılında yayımlanan

ilk versiyondaki “*yedi sekiz sene evvel, bir tatil haftasını geçirmek için Bursa’ya gitmişim*” ifadesi dikkate alındığında, Haşim’in Bursa ziyaretinin 1913-1914 yıllarına tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Aynı zamanda, makalede sözü edilen Fransız Konsolosu Gregoire Baille’in 1914’te hayatını kaybetmiş olması ve ömrünün son yıllarını Bursa’daki konsolosluk konutunda geçirdiği bilgisiyle birlikte değerlendirildiğinde (Haşim, 1988). Haşim’in “Gurabahane-i Laklakan” olarak tanımladığı yapının bu tarihlerde böyle bir adlandırmaya konu olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarihsel çerçeve, hem metnin arka planına dair netlik sağlamaktadır hem de yapının “dünyanın ilk hayvan hastanesi” olarak anılmasına dair iddiaların dayandığı dönemi daha somut biçimde ortaya koymaktadır.

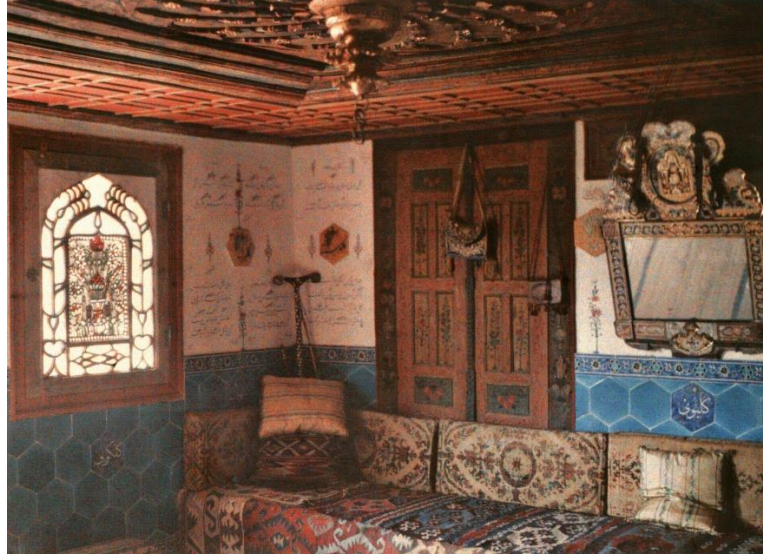
Ahmet Haşim, *Gurabahane-i Laklakan* adlı makalesinde Bursa’daki gözlemlerine yer verirken, Yeşil Cami ziyaretinden de ayrıntılı şekilde bahsetmiştir. Bu ziyaret sırasında, caminin temizlik görevlisiyle karşılıklı oturarak caminin mimari detayları üzerine sohbet ettiklerini aktaran Haşim, söz konusu görevliden, caminin Vefik Paşa döneminde Fransız mimar De Parville’in nezaretinde bir onarıma tabi tutulduğunu öğrenmiştir. Görevli, bu restorasyon sürecinde caminin gömülü olduğu topraklardan çıkarılan değerli çinilerin çalındığını ifade etmiş ve bu konuda daha fazla bilgi edinmek isteyen Haşim’e, Bursa’da uzun yıllardır yaşayan, Türk dostu kimliği ve Türk sanatlarına duyduğu ilgiyle tanınan Greguvar Bay isimli kişiyle görüşmesini tavsiye etmiştir (Haşim, 1988). Bunun üzerine Ahmet Haşim, kendisine tavsiye edilen Gregoire Baille’e bir mektup yazarak görüşme isteğini iletmıştır. Haşim’in bu nazik talebine olumlu yanıt veren Fransız Konsolosu, onu evinde ağırlamıştır. Ahmet Haşim de bu davet üzerine konsolosun Bursa’daki konutuna giderek, kendisiyle doğrudan görüşme fırsatı bulmuştur (Haşim, 1988).

Fotoğraf 1. Gregoire Baille, Osmanlı dönemine ait konsolosluk binası önünde
(Yeni Mecmua Bursa Özel Sayısı, 1923).

Ahmet Haşim'in Gregoire Baille'yi ziyaretinin temel amacı, Yeşil Cami'ye ilişkin cami görevlisinden edindiği bilgilerin doğruluğunu teyit etmek ve ek bilgiler edinmek olmuştur. Bununla birlikte Haşim'i bu ziyarete yönlendiren bir diğer etken ise, konsolosluk binasının mimari özelliklerine duyduğu meraktır. Zira Osmanlı sanat ve mimarisine büyük bir hayranlık besleyen Gregoire Baille, konutunun her bir köşesini Osmanlı mimarisinin zarif ve estetik unsurlarıyla donatmış, bu yapıyı adeta bir sanat eserine dönüştürmüştür.

Fotoğraf 2. Gurabahane-i Laklakan içinde bir oda (Bursa Osmangazi Belediyesi).

Ahmet Haşim, Gregoire Baille ile birlikte köşkü gezdikten sonra, Baille onu bahçede yer alan ve birkaç küçük odadan oluşan ayrı bir yapıya götürmüştür. Konsolos bu yapının, zaman zaman yalnız kalmak ve dinlenmek amacıyla çekildiği bir mekân olduğunu belirtmiştir. Yaşamının son dönemlerinde yaşlılık ve yalnızlıkla mücadele eden Baille, ziyaret sırasında Haşim'e eşinin bile artık kendisiyle yeterince vakit geçirmediğini, buna karşın sakat ve yaşlı iki leyleğin ona yoldaşlık ettiğini anlatmıştır. Fiziksel olarak güçten düşmüş ve ruhen yalnız hissettiği bu dönemde, leyleklerle kurduğu sessiz dostluk, Baille için derin bir anlam taşımıştır. Bu küçük yapı, onun gözünde yalnızca bir dinlenme odası değil, aynı zamanda yaşlılık, yalnızlık ve merhametin iç içe geçtiği bir sığınak, leyleklerle paylaştığı bir inziva alanı hâline gelmiştir. Ahmet Haşim, Gurabahane-i Laklakan adlı eserinde, Baille'in bu sığınak olarak tanımladığı binayı şöyle aktarmıştır:

“Yan yana birkaç odadan ibaret, harap ufak bir binanın önüne geldiğimizde Mösyö Gre-guvar Bay, ‘İşte Gurabahane-i Laklakan!’ dedi. ‘Biliniz ki bahçemin bu köşesi hakikat halini almış kendi hayâlimdir. Bu harap üç oda ile onları çeviren bu bahçe köşesinde ömrümün son günleri sükûn ve tahayyül içinde geçiyor. Fırsat buldukça buraya sığınırım. Zevcem bile bana

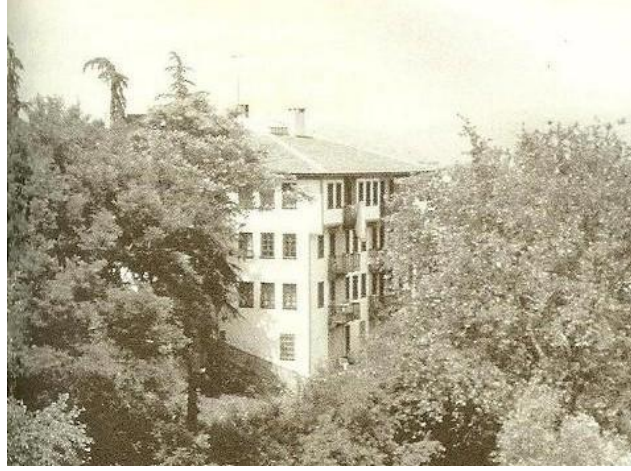
burada refakat etmez. Bu inziva, yerinde arkadaşlarım yalnız sakat ve ihtiyar iki leylektir. Bilmem Bursa'yı gezerken gördünüz mü? Haffaflar çarşısının ortasında bir meydan var. Bu meydan, sakat bazı hayvanların darülacezesidir. Kanadı veya bacağı kırık leylekler, bunamış kargalar, kör veya sağır baykuşlar burada halkın sadakasıyla geçindirilir. Haffaf esnafının aylıkla tuttuğu belki yüz yaşında, baktığı sakat leylekler kadar âciz bir ihtiyar, sadaka parasıyla her gün işkembe alır, temizler, parçalar ve insan merhametine sığınan bu zavallı kuşlara dağıtır. Haffaflar çarşısındaki leyleklerin bir iki tanesini buraya aldım, ben de bu ihtiyar kuşlardan farklı mıyım? Bu köşe onlar ve benim için bir gurabahânedir. Son günlerimizi burada birlikte yaşayıp bitireceğiz. Onun için pavyona 'Gurabahane-i Laklakan' ismini verdim" (Haşim, 1988, s. 96).

Bu doğrultuda, Gregorie Baille'in yaşlılık döneminde yaşadığı yalnızlık duygusu ve içsel inziva arayışının, doğayla ve özellikle hayvanlarla kurduğu derin bağ aracılığıyla anlam kazandığı görülmektedir. Baille'in, fiziksel olarak güçten düştüğü ve toplumsal ilişkilerden kısmen uzaklaştığı bu dönemde, iki sakat leylekle kurduğu sessiz yoldaşlık ilişkisi, onun içsel dünyasında önemli bir karşılık bulmuştur. Bu bağlamda, bahçesindeki küçük yapıyı yalnızca bir dinlenme mekânı olarak değil, aynı zamanda duygusal bir sığınak, yaşlılığın getirdiği kırılganlığa karşı bir direnç alanı ve hayvanlarla kurulan dostane ilişkinin mekânsal bir tezahürü olarak değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu yapıya bizzat Gregorie Baille tarafından "Gurabahane-i Laklakan" isminin verilmiş olması, onun leyleklerle kurduğu bağa atfedilen anlamı ve yapının sadece fiziksel bir alan değil, aynı zamanda duygusal ve kültürel bir sembol olarak işlev kazandığını göstermektedir.

2. Gurabahane-i Laklakan'ın Gerçek İşlevi

Ahmet Haşim'in eserinde sembolik bir anlatımla öne çıkan ve "Gurabahane-i Laklakan" olarak adlandırılan yapı, zamanla bazı çevreler tarafından "dünyanın ilk hayvan hastanesi" olarak tanımlanmış; bu da yapının tarihsel bağlamından uzaklaştırılacak biçimde yorumlanmasına yol açmıştır. Oysa söz konusu yapı, Gregorie Baille'in bireysel ilgisi doğrultusunda hayvanlara barınak ve bakım sağlayan, daha çok kişisel bir sığınak işlevi gören mütevazı bir mekândır. Baille'in ölümünün ardından el değiştiren bu yapı, zaman içinde çeşitli sahipler tarafından kullanılmış ve nihayetinde 1985 yılında yıkılarak yerine bir apartman inşa edilmiştir. Ancak "Gurabahane-i Laklakan" adının oluşturduğu tarihsel ve kültürel çağrışım, sonraki yıllarda farklı bir fiziksel mekânda yeniden yaşatılmaya çalışılmıştır.

Fotoğraf 3. Gurabahane-i Laklakan'ın apartman olarak kullanıldığı hali (<http://www.bursadakul-tur.org/gurebahane.htm>).

2008 yılında Osmangazi Belediyesi tarafından, Fransız Konsolosluğu'na yakın bir konumda bulunan başka bir yapı kamulaştırılarak restorasyona tabi tutulmuştur. Başlangıçta kreş olarak hizmet vermesi planlanan bu bina, 2010 yılında yeniden işlevlendirilmiş ve 2010-2014 yılları arasında Bursa Fotoğraf Sanatı Derneği'ne (BUFSAD) tahsis edilmiştir. Aynı binanın giriş katında ise, salı günleri belirli saatlerde Osmangazi Belediyesi veteriner ekipleri tarafından hayvan sağlığına yönelik temel bakım hizmetleri sunulmaya başlanmıştır (Bursada kültür, 2023). Böylece, işlevi değişmiş olsa da “Gurabahane-i Laklakan” adı yaşatılmaya devam etmiş ve tarihî bir anlatı, çağdaş bir yansıma kazanmıştır.

Fotoğraf 4. Binanın Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Durumu (Bursa Osmangazi Belediyesi).

Tarihsel kayıtlar, ilk hayvan hastanelerinin M.Ö. 3. yüzyılda hüküm süren Kral Asoka döneminde kurulduğunu ve bu hastanelerde devlet desteğiyle at, fil, sığır, av kuşları ve balık

gibi farklı türlerdeki hayvanların tedavi edildiğini göstermektedir. Bu uygulamalardan sonra, hayvan hastanelerine dair diğer erken örnekler ise M.S. 2. yüzyılda Roma İmparatorluğu'nda, özellikle ordu bünyesindeki gezici veterinerlik birimleri aracılığıyla ortaya çıkmıştır (Erk, 1978). Hayvan hastalıklarıyla ilgili kurumsal yapılaşma, veteriner hekimlik mesleğinin doğuşuyla gerçekleşmiştir. Avrupa'da, modern veterinerlik sistemlerinin temelleri, dünyanın ilk veteriner hekimlik okulunun 18. yüzyılda Fransa'da kurulmasıyla atılmıştır. 1762 yılında Lyon'da Claude Bourgelat (1712-1799) tarafından kurulan bu okul, veteriner hekimliğin bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin önünü açmış, hayvan sağlığına yönelik bilimsel ve mesleki eğitimde önemli bir adım olmuştur. Fransa'daki bu okulun kurulmasının ardında, 1710-1714 yıllarında Fransa'da sığır vebasının yol açtığı büyük felaketin ardından yaşanan toplumsal ve ekonomik çalkantılar yer almaktadır. Bu salgın, Fransa'da nüfusun yarısının kaybına yol açmış ve 1750'li yıllarda tekrar görülmesi üzerine, hekimler ve ziraatçılar, hayvan hastalıklarıyla etkili bir şekilde mücadele etmek için gerekli bilgi ve donanımına sahip olmadıklarını fark etmişlerdir. Bu eksikliği gidermek amacıyla, Fransa'nın öncülüğünde, atların bakım, beslenme ve hastalıkları üzerine yoğunlaşan bir okul açılmıştır. Bu okul, Avrupa'da hızla yayılmış ve 1825 yılına kadar 12 Avrupa ülkesinde toplam 30 veteriner okulu kurulmuştur. Bu gelişmeler, veteriner hekimliğin bilimsel temellerinin atılmasında ve hayvan sağlığı hizmetlerinin sistematik bir biçimde sunulmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur (Erk, 1978). Osmanlı'da ise ilk veteriner okulu, ordunun hayvan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 1842 yılında kurulmuş, askeri okullara sivil öğrenci kabul edilerek halkın sahip olduğu hayvanların salgın hastalıklarla mücadele edebilmesi için gerekli veteriner hekimlerin yetiştirilmesine başlanmıştır. 1889 yılında kurulan sivil veteriner okulundan önce, yaklaşık 15 sivil veteriner hekimin mezun olduğu kaydedilmektedir. Veteriner hekimlik hizmetlerine ilişkin ilk kurumsal yapı ise 1888 yılında kurulan “Umuru Baytariye Müfettişi Umumîfiği” olmuştur (Gürler, 2009). Hayvan sağlığına yönelik altyapının oluşturulmasına yönelik çabaların bir sonucu olarak 1889 yılında kurulan ilk sivil veteriner fakültesinin ardından, İstanbul ve Galata gibi şehir merkezlerinde bir köpek tedavihanesinin kurulmasına yönelik girişimlerin de bulunduğu belgelenmiştir (BOA, BEO.002242.168090.001, (H-10-10-1321). Bu bağlamda, bir yapının “hayvan hastanesi” olarak adlandırılabilmesi için gerekli altyapının oluşturulmuş, veteriner hekim desteğinin sağlanmış ve düzenli sağlık hizmetlerinin sunuluyor olması beklenmektedir. Bu çerçevede, Gurabahane-i Laklakan her ne kadar hayvanlara yönelik şefkatli bir yaklaşımın ve merhametin simgesi olarak son derece kıymetli bir örnek teşkil etse de, işlevsel ve kurumsal açıdan bir hayvan hastanesi olarak değerlendirilememektedir. 1900'lü yılların başından itibaren Fransız Konsolos-

luğu konutu olarak kullanılan ve konsolosun vefatının ardından el değıştiren binanın, 2008 yılında Osmangazi Belediyesi tarafından kamulaştırılıncaya dek bir hastane olarak kullanıldığına dair herhangi bir belgeye ulaşılammıştır. 2010 yılında Bursa Fotoğraf Sanatı Derneği'ne tahsis edilen yapı, kültürel miras niteliğini koruyarak haftanın belirli günlerinde veteriner hizmetlerine ev sahipliği yapmaya başlamıştır.

Sonuç

Osmanlı Devleti, altı yüzyıl boyunca farklı kültürlerden etkilenmiş ve bu etkiler, toplumsal yaşamın her alanında kendini göstermiştir. Bu süreçte, hayvanlara yönelik merhamet ve şefkat anlayışı, Osmanlı toplumunun önemli bir parçası olmuştur. Hayvan hakları, modern anlamda bir hukuk dalı olarak şekillenmeden önce, bireysel ve toplumsal vicdanla şekillenmiş, halkın içsel sorumluluğu olarak kendini gösteren bir değer olmuştur. Bu anlayış, hem bireylerin gönüllü katkıları hem de vakıf sistemi gibi kurumsal mekanizmalarla desteklenmiştir. Böylece Osmanlı'da hayvanlara yönelik yaklaşım, dönemin sosyal, dini ve kültürel kodları çerçevesinde şekillenen bütüncül bir merhamet anlayışının ürünü olmuştur. Osmanlı'daki hayvanlara yönelik yaklaşım, vakıf sistemi ve toplumsal dayanışma gibi mekanizmalarla desteklenen bir merhamet anlayışının sonucu olarak gelişmiştir. Bu anlayış, bireysel ve kurumsal düzeyde sosyal yapıyı şekillendirerek, kültürel mirası derinlemesine etkilemiştir. Bursa Haffaflar Çarşısı'ndaki esnaf-
ların yardımlaşma, dayanışma ve muhtaca yardım anlayışında da bu merhamet anlayışının izleri görölmektedir. Şehir ekonomisinde önemli bir rol üstlenen Haffaflar Çarşısı esnafı, sadece kendi ekonomik çıkarlarını değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluklarını da gözeterek, muhtaç hayvanlara bakım sağlamak amacıyla kendi aralarında para toplayıp bir kişiyi aylığa bağlamışlardır. Bursa esnafının hayırseverliği, sadece insanlar arasında değil, hayvanlar için de güçlü bir dayanışma ve yardımlaşma anlayışının örneğini teşkil etmiştir. Bursa Osmangazi Belediyesi'nin, bu gelenekleri yaşatması, şehrin tarihi ve kültürel mirasına sahip çıkma adına önemli bir örnek teşkil etmektedir. Ancak, "Gurabahane-i Laklakan"ın anlam kazandığı asıl önemli nokta, Fransız Konsolosunun leyleklere gösterdiği ilgi değil, Bursa Haffaflar Çarşısı esnafının hayvanlara yönelik yardım ve dayanışma çabalarıdır. Haffaflar Çarşısı esnafının, düşkün hayvanlara bakım sağlamak için kendi aralarında topladıkları paralarla bir kişiyi aylığa bağlayarak oluşturdukları destek mekanizması, yalnızca hayvanseverliği değil, aynı zamanda Osmanlı toplumundaki dayanışma, merhamet ve toplumsal sorumluluk anlayışını da vurgulamaktadır.

Ahmet Haşim'in "Gurabahane-i Laklakan" adlı eseri, hem edebi hem de kültürel bir bakış açısıyla Osmanlı'daki hayvanlara yönelik merhamet anlayışına dair önemli bir pencere açmaktadır. Leyleklerin bakımı ve tedavisi amacıyla Bursa'da kullanılan bu yapı, yalnızca mimari bir

unsur olmanın ötesinde, aynı zamanda Osmanlı toplumunun hayvanlara yüklediği anlamın sembolik bir temsili olarak da büyük bir öneme sahiptir. Ancak, Gurabahane-i Laklakan hiçbir zaman tam anlamıyla bir hayvan hastanesi olmamıştır. Bu yapı, Fransız Konsolosu Gregorie Baille'in inziva yeri olarak kullanılmış ve Baille'in hayvanlarla kurduğu özel bağ, Osmanlı toplumdaki hayvan hakları anlayışının derinliğini ortaya koymuştur. Baille'in yalnızlık ve yaşlılıkla mücadele ettiği dönemde leyleklerle kurduğu dostane ilişki, şefkatın kültürel bir değer olarak toplumda nasıl içselleştirildiğinin bir yansımasıdır. Dolayısıyla, "Gurabahane-i Laklakan"ın bu tarihsel mirası, sadece bir kişinin hayvanseverlik göstergesi olarak değil, Osmanlı'dan günümüze taşınan derin bir kültürel mirasın parçası olarak değerlendirilmelidir. Özellikle Bursa esnafının bu önemli yardımlaşma örneği daha fazla ön plana çıkarılmalıdır. Bu bağlamda, Fransız konsolosunun katkıları önemli olmakla birlikte, Haffaflar Çarşısı esnafının katkıları ve bu mirasın daha geniş bir perspektifle ele alınarak vurgulanması, hem tarihi gerçekliğe hem de kültürel değerlere saygı açısından büyük bir anlam taşımaktadır. Sonuç olarak, Gurabahane-i Laklakan, bir hayvan hastanesi olmasa da, Osmanlı'dan günümüze kadar uzanan hayvanlara şefkat ve yardımlaşma kültürünün önemli bir simgesi olmuştur. Bursa'daki esnaf dayanışması ve hayvanlara gösterilen bakım, bu mirasın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kültürel miras, Bursa esnafıyla birlikte Osmanlı merhamet kültürünün sadece fiziki bir yansıması olmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal vicdanın mekânsal tezahürü olarak da değerlendirilebilir.

Kaynaklar

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)
BOA, BEO.002242.168090.001, (H-10-10-1321).

Kitap ve Makaleler

Erk, N. (1978). *Veteriner Tarihi*. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Yayınları.

Haşım, A. (1988). *Üç Eser (Bize Göre-Gurabahane-i Laklakan-Frankfurt Seyahatnamesi)*, Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Millî Eğitim Basımevi.

Karazeybek, M. (2024). Kuruluş Döneminde Osmanlı Vakıfları. *Journal of History School*, (XLV), 868-901.

Menekşe, M. (2022). Osmanlı medeniyetinde hayvan sevgisinin mesleğe dönüşümü: mancacılık. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (55), 84-101.

Menteş Gürler, A. (2009). Beş senelik Umur-u Baytariye programı"üzerine bir inceleme. *Veteriner Bilimleri Dergisi. Eurasian Journal of Veterinary Sciences*, 25(1-2), 9-13.

Ortaylı, İ. (2022). *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*. Kronik Kitap.

Polat, N. H. (2016). *Ahmet Haşim Gurebâhâne-i Laklakan Eleştirel Basım Deneme*. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Schweigger, S. (2004). *Sultanlar Kentine Yolculuk 1578 1581*. (Çev. S. Turkis Noyan). Kitap Yayınevi.

Thevenot, J. (1978). *1655 1656'da Türkiye*. (Çev. N. Yıldız). Kervan Kitapçılık.

Wratislaw, B. W. (1996). *16. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğundan Çizgiler*. (Çev. M. Süreyya Dilmén). Boyut Yayıncılık.

Yazır, E. M H. (2016). Kur'an-ı Kerim Meali. Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık.

İnternet Kaynakları

Bursa'da kültür. (2023). <http://www.bursadakultur.org/gurebahane.htm>.

Kedi sicilleri. (2024). <https://kadisicilleri.org/veri/gorselx/icn/usk002icn.pdf>.

<https://cdn.vgm.gov.tr/yayin/dergi/muhtelif/vakiflar-genel-mudurlugu-arsiv-rehberi.pdf>

<https://www.vgm.gov.tr/faaliyetler/kulturel-faaliyetler/turk-vakiflari-arastirma-merkezi>.

Yeni Mecmua Bursa Özel Sayısı, 1923, <http://www.bursadakultur.org/gurebahane.htm>

Gurabahane-i Laklakan içinde bir oda (Bursa Osmangazi Belediyesi).

Gurabahane-i Laklakan'ın apartman olarak kullanıldı <http://www.bursadakultur.org/>

Binanın Restorasyon Öncesi ve Restorasyon Sonrası Durumu (Bursa Osmangazi Belediyesi).